

*Гришко І. К.,**аспірантка кафедри криміналістики
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

САМОВІЛЬНЕ ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА САМОВІЛЬНЕ БУДІВНИЦТВО: ПОНЯТТЯ Й ВИДИ ТАКТИЧНИХ ЗАСОБІВ РОЗСЛІДУВАННЯ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню дискусійних проблем поняття тактичних засобів розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва, аналізуються види й підстави класифікації таких засобів. Обґрунтовується, що для формування уніфікованого поняття «тактичні засоби розслідування» ключову роль відіграє виокремлення суттєвих ознак, які віддзеркалюють його зміст. Пропонується серед суттєвих ознак тактичних засобів розслідування враховувати такі: предметність, цілеспрямованість, суб'єктність, зазубуваність та апробованість практикою, детермінованість.

Розглянуто, що тактичні засоби розслідування такого злочину – це оптимальна сукупність взаємопов'язаних єдиною метою процесуальних і непроцесуальних дій (заходів), тактичних прийомів, комбінацій, операцій, рекомендацій, які пов'язані з визначенням лінії поведінки суб'єктів розслідування й вирішенням тактичних завдань, застосування яких спрямовано на підвищення якості та ефективності розслідування й профілактики таких злочинів.

Запропоновано відкриту до вдосконалення відповідно до потреб практики та розвитку криміналістичної науки класифікацію тактичних засобів розслідування за такими підставами: 1) за видом злочину; 2) за змістом; 3) за тактичними завданнями; 4) за сферою застосування; 5) за функціональною спрямованістю; 6) за джерелом походження інформації; 7) за пріоритетністю застосування на практиці; 8) за характером складових частин; 9) за етапністю розслідування.

Ключові слова: самовільне зайняття земельних ділянок і самовільне будівництво, тактичні засоби розслідування, види тактичних засобів розслідування, ознаки тактичних засобів розслідування.

Постановка проблеми. Однією з визначальних тенденцій розвитку криміналістичної науки в умовах сьогодення є розроблення й формування ефективної та дієвої системи засобів, методів і технологій протидії викликам сучасній злочинності. Такий процес потребує активізації формування й реалізації тактичного потенціалу та інструментарію, спрямованого на підвищення ефективності й результативності діяльності щодо розслідування злочинів і запобігання їм, яке знаходиться у сфері завдань криміналістичної науки [10; 14]. В умовах сьогодення актуальною є проблема розроблення криміналістичних рекомендацій щодо ефективного використання останніх інноваційних досягнень науки й техніки в ході досудового розслідування та судового розгляду, їх адаптації до сучасних умов діяльності професійних учасників кримінального провадження [17, с. 29–44], зокрема детективів НАБУ, ДБР, слідчих суддів та інших, з метою ефективної протидії сучасним викликам злочинності. Тому розроблення та використання тактичних засо-

бів розслідування є одним із пріоритетних завдань криміналістики на сучасному етапі й нагальною потребою практики.

Разом із тим розслідування самовільного зайняття земельних ділянок і самовільного будівництва у сучасних реаліях є складним і трудомістким процесом. Вивчення практики показує, що наявні тактичні засоби розслідування злочинів використовуються в практичній діяльності безсистемно. Більше того, загострюється протиріччя між рівнем розвитку криміналістичних знань і досить низьким рівнем їх застосування в практиці боротьби зі злочинністю [8, с. 142–147]. У зв'язку з цим актуальність і значимість вивчення та дослідження тактичних засобів є цілком виправданою, адже вони є тим підґрунтям, що дає змогу успішно й ефективно розслідувати злочини.

Метою статті є дослідження поняття та видів тактичних засобів розслідування самовільного зайняття земельної ділянки й самовільного будівництва; аналіз суттєвих ознак, на їх основі формування уніфікованого визначення тактичних засобів розслідування самовільного зайняття земельної ділянки й самовільного будівництва; розроблення криміналістичної класифікації поділу таких засобів на види.

Виклад основного матеріалу дослідження. У криміналістичній доктрині та практиці для позначення засобів розслідування використовуються різні терміни. Серед них виокремлюють «засоби криміналістичної тактики», «організаційно-тактичні засоби», «тактичні засоби», «криміналістичні засоби», «тактико-криміналістичні засоби» тощо. Зауважимо, що сьогодні не існує єдиного підходу до тлумачення цих понять та однобічного визначення їх видів.

Натепер у спеціальній науковій літературі містяться різні підходи до розуміння сутності й поняття засобів у криміналістичній тактиці. Так, змістовно дослідив таку проблему В.Ю. Шепітько, який слушно зазначає, що на сучасному етапі розвитку криміналістики «елементний склад» справедливо називають засобами криміналістичної тактики [11, с. 27]. Крім цього, окремі положення наукових джерел указують, що засоби криміналістичної тактики – це знаряддя праці, за допомогою яких особа, у провадженні якої перебуває справа, вирішує тактичні завдання розслідування злочинів чи вирішення справи в суді, тобто це процесуальний, непроцесуальний та організаційний інструментарій її діяльності [4, с. 297]. Також варто звернути увагу на досліджуваній А.С. Князьковим концептуальний термін «тактико-криміналістичний засіб», який позначає сукупність розроблених пізнавальних засобів, спрямованих на отримання криміналістично значимої інформації. Науковець зауважує, що таке поняття є, з одного боку, «підлеглим» щодо поняття «криміналістична тактика», «система криміналістичної

тактики), а з іншого – є базовим утворенням щодо понять «тактичний прийом», «тактична комбінація», «тактична операція» [3, с. 51–52].

З огляду на викладене, можна зазначити, що засоби в криміналістичній тактиці є певним знаряддям, за допомогою яких вирішуються криміналістичні завдання розслідування кримінальних правопорушень. Більше того, це система дій і заходів, що сприяють суб'єктам досудового розслідування ефективно вирішувати криміналістичні завдання. Як бачимо, така діяльність передбачає використання відповідних засобів. Так, С.Ю. Якушин формулює поняття тактичних засобів розслідування так: тактичний засіб під час розслідування злочинів є процесуальною й організаційно-тактичною формою здійснення оптимальних і допустимих способів дій, лінією поведінки в процесі вирішення тактичних завдань, утілюючи для досягнення цілей розслідування злочинів [15, с. 240–241]. Очевидно, що це певна форма або лінія поведінки слідчого, здійснення комплексів слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, об'єднаних вирішенням завдання розслідування злочину.

Варто зазначити, що важливою відмінністю тактичних засобів розслідування від засобів криміналістичної тактики є те, що вони реалізуються в конкретних методиках розслідування злочинів. Маємо на увазі те, що тактичні засоби розслідування уточнюються та деталізуються для спеціальних методик розслідування певних категорій кримінальних правопорушень, у зв'язку з чим вони стають окремими щодо процесу розслідування конкретних видів злочинів.

Певний науковий інтерес під час дослідження тактичних засобів розслідування викликає поняття «організаційно-тактичних засобів», яке запропоноване В.Ю. Шепітьком і В.А. Журавлем. Так, науковці вказують, що під такими засобами здійснення досудового розслідування варто розуміти оптимальну сукупність взаємозв'язаних єдиною метою дій (слідчих, оперативно-розшукових, організаційних) і тактичних прийомів, які під час їх комплексного застосування спрямовані на забезпечення найбільш ефективного вирішення тактичних (локальних, проміжних) завдань, що виникають у певних слідчих ситуаціях [13, с. 188].

При цьому потрібно враховувати, що всі тактичні засоби розслідування характеризуються певними ознаками, які мають вагомe значення та є своєрідним віддзеркаленням змісту поняття, виокремлення яких дасть змогу сформувати уніфіковане визначення тактичних засобів розслідування самовільного зайняття земельної ділянки й самовільного будівництва. Беручи до уваги викладене, можемо зазначити, що до суттєвих ознак тактичних засобів розслідування розглядуваних злочинів належать такі.

Предметність – означає, що під час розслідування злочинів уповноважені суб'єкти в діяльності спираються на відповідні тактичні засоби, що відповідають установленим вимогам і зумовлені потребами практики. Можемо констатувати, предметність полягає в тому, що в практичній діяльності суб'єкти органів досудового розслідування використовують тактико-криміналістичні засоби, зокрема тактичні засоби розслідування, які можна поділити на: а) процесуальні – це дії та заходи, що передбачені кримінально-процесуальним законодавством і проводяться під час розслідування кримінальних проваджень, тобто такі, що охоплюють весь наявний тактичний комплекс їх здійснення, а саме слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (роз-

шукові) дії; б) непроцесуальні – тактичний прийом, тактична комбінація, тактична операція, тактична рекомендація.

Цілеспрямованість – тактичні засоби розслідування є найбільш оптимальними способами здійснення процесуальної дії, системою процесуальних і непроцесуальних дій і заходів, що мають цільову спрямованість та об'єднані для досягнення спільної мети. Тобто ознака цілеспрямованості передбачає, що такі тактичні засоби поєднуються прагненням до спільного досягнення цілей, а саме: 1) вирішення тактичних завдань розслідування; 2) підвищення якості, ефективності й результативності розслідування кримінальних правопорушень; 3) оптимізація слідчої діяльності та протидії злочинам. Більше того, ефективне використання тактичних засобів на практиці розслідування сприяє прогнозуванню, плануванню слідчої діяльності відповідних суб'єктів, може стимулювати до розроблення криміналістичних алгоритмів і програм розслідування та запобігання злочинам, використання яких спрямоване на оптимізацію слідчої діяльності.

Суб'єктність – ознака, яка характеризує реалізацію тактичних засобів слідчими одноосібно, відповідними підрозділами або шляхом співпраці з оперативно-розшуковими групами. У цьому разі мова йде про представників органів досудового розслідування, діяльність яких полягає в збиранні, оцінюванні, перевірці та використанні доказів з метою встановлення об'єктивної істини в кримінальному провадженні. Так, діяльність слідчого є складним матеріально-пошуковим способом безпосереднього збирання, перевірки, накопичення й оцінювання інформації (доказів) про злочини та осіб, які його вчинили [6, с. 142]. Крім цього, досудове розслідування здійснюють слідчі органу досудового розслідування одноосібно або слідчою групою шляхом створення слідчо-оперативних груп [7, с. 139–140]. З огляду на це, така діяльність слідчим самостійно або шляхом співпраці зі слідчо-оперативними групами здійснюється за допомогою використання різноманітних тактико-криміналістичних засобів, серед яких особливе значення мають тактичні засоби розслідування, які можуть бути як процесуальними, так і непроцесуальними.

Затребуваність та апробованість – затребуваність укажує на нагальну необхідність у тактичних засобах на практиці розслідування злочинів. Відповідно, така потреба зумовлена певними обставинами. По-перше, в умовах існування організованої та професійної злочинності, виникнення нового типу злочинця, використання новітніх способів і «технологій» учинення злочинів перед криміналістикою постають важливі завдання, спрямовані на формування й пропонування практиці боротьби зі злочинністю адекватних наукових засобів, прийомів і методів. Тому засоби криміналістичної тактики є надійним інструментом у роботі працівників органів кримінального переслідування [12, с. 172–173]. По-друге, потреба в ефективності вирішення тактичних завдань зумовила комплексну реалізацію процесуальних і непроцесуальних заходів, тим самим акцентуючи увагу на невідомості одиничних слідчих дій та окремих тактичних прийомів. Апробованість – визнання успішності й ефективності тактичних засобів передусім процес перевірки їх на практиці, тобто апробація через практичну діяльність. У цьому разі мова йде про те, що під час такої апробації встановлюється відповідність тактичних засобів як таких інструментів, що підвищують результативність, оптимізують процес розслідування, обставовці реальної ситуації.

Детермінованість – ознака, яка вказує на залежність від певних умов. З огляду на це, детермінованість безпосередньо впливає на вибір тактичних засобів розслідування. При цьому необхідно враховувати обставини, від яких залежить обрання таких засобів: 1) ситуаційну зумовленість – вибір тактичного засобу залежить від конкретної слідчої ситуації; 2) зумовленість тактичними завданнями – полягає в тому, що складність тактичного завдання зумовлює обрання відповідного рівня тактичного засобу розслідування; 3) зумовленість етапами розслідування – передбачає вибір тактичного засобу розслідування, що характерний для конкретної стадії розслідування цього злочину; 4) зумовленість видом злочину – є важливою умовою, оскільки кожен злочин відрізняється своєю індивідуальністю, соціальною небезпечністю тощо.

Отже, з огляду на проведений науковий аналіз надбань учених-криміналістів, доктринальних теоретичних положень і розроблених істотних ознак, вважаємо за можливе сформулювати поняття тактичних засобів розслідування самовільного зайняття земельної ділянки й самовільного будівництва.

Тактичні засоби розслідування самовільного зайняття земельної ділянки й самовільного будівництва – це оптимальна сукупність взаємопов'язаних єдиною метою процесуальних і непроцесуальних дій (заходів), тактичних прийомів, комбінацій, операцій, рекомендацій, які пов'язані з визначенням лінії поведінки суб'єктів розслідування та вирішенням тактичних завдань, застосування яких спрямовано на підвищення якості й ефективності розслідування та профілактики таких злочинів.

У сучасній криміналістиці особливої актуальності й значимості набувають проблеми криміналістичної класифікації тактичних засобів, що є важливою умовою успішного дослідження такої криміналістичної категорії й сприяє повному, усебічному з'ясуванню сутності цього феномена криміналістики та його можливих різновидів і проявів. При цьому аналіз видів і з'ясування класифікаційних підстав поділу таких засобів має практичне значення, може стосуватися проблем удосконалення окремих криміналістичних методик, у тому числі й методики розслідування самовільного зайняття земельних ділянок і самовільного будівництва.

У зв'язку із цим слушною є думка О.Ю. Головіна, який зауважує, що потрібно розуміти класифікацію як поділ поняття, результатом якого є розподіл предмета або явища на види [2, с. 38, 53–54]. Спираючись на думку М.І. Кондакова, який визначав класифікацію як логічну операцію, що полягає в поділі предметів якого-небудь роду на взаємопов'язані класи на підставі найбільш істотних ознак (формальних, змістових) [5, с. 247]. Необхідність практично корисної, науково обґрунтованої класифікаційної побудови зумовило створення відповідних класифікаційних підстав. На наш погляд, криміналістичну класифікацію тактичних засобів розслідування необхідно проводити за такими класифікаційними підставами:

1) *за видом злочину*: а) тактичні засоби розслідування крадіжок; б) тактичні засоби розслідування вбивств; в) тактичні засоби розслідування розкрадань; г) тактичні засоби розслідування самовільного зайняття земельних ділянок і самовільного будівництва тощо. Як убачається, поділ тактичних засобів розслідування за визначеною класифікаційною підставою має ключового значення. Так, під час розслідування самовільного зайняття земельних ділянок і самовільного будівництва головним завданням слідчого є вибір засобів розслідування відпо-

відно до специфіки цього злочину та наявної слідчої ситуації, тобто вид злочину та слідча ситуація зумовлюють вибір того чи іншого тактичного засобу або сукупність (систему) таких засобів для вирішення окремих тактичних завдань. Тактичні засоби розслідування розробляються й потім реалізуються в методиках розслідування. Так, наприклад, тактичні операції розробляються з урахуванням даних криміналістичної характеристики окремого виду злочину, застосовуються в окремих криміналістичних методиках і нерідко розглядаються як структурний елемент методики розслідування окремих видів злочинів;

2) *за змістом*: а) типові; б) окремі. Типові тактичні засоби розслідування розробляються шляхом узагальнення теоретичного матеріалу, аналізу слідчо-судової практики. Убачається, що такі засоби є універсальними та узагальненими, без притаманних специфічних особливостей окремого злочину. Як зазначається в літературі, типові тактичні операції на стадії досудового розслідування можуть бути такими: «установлення способу вчинення кримінального правопорушення», «установлення особи злочинця», «установлення співучасників злочинця» тощо [9, с. 171]. У свою чергу, окремі тактичні засоби розслідування розробляються з вузькою спеціалізацією для вирішення тактичних завдань, які властиві конкретному злочинному прояву. Так, під час розслідування самовільного зайняття земельної ділянки й самовільного будівництва пріоритетним є обрання окремих тактичних засобів розслідування, що враховують специфіку цього злочину та слідчі ситуації;

3) *за тактичними завданнями*, що вирішуються: а) затримання злочинця на місці злочину; б) установлення свідків; в) перевірка алібі підозрюваного; г) нейтралізація протидії розслідуванню з боку зацікавлених осіб; д) установлення співучасників злочину; е) розшук особи, яка зникла з місця події й переходить від слідства; є) усунення негативного впливу з боку обвинуваченого тощо. Убачається, що складність тактичного завдання зумовлює обрання відповідного тактичного засобу розслідування. При цьому тактичне завдання є метою кримінального провадження, вирішення якого відбувається за допомогою таких засобів. Більше того, виділення й дослідження тактичних засобів розслідування за рівнем вирішення тактичних завдань є одним із ключових напрямів під час розслідування самовільного зайняття земельної ділянки й самовільного будівництва;

4) *за сферою застосування*: а) типові тактичні засоби розслідування, які виділяються на підставі аналізу й узагальнення слідчо-судової практики, спрямовані на вирішення тактичних завдань з урахуванням стадійності кримінального провадження слідчих ситуацій під час розроблення окремих методик розслідування кримінальних справ; б) конкретні засоби, які визначаються суб'єктом досудового розслідування безпосередньо під час розслідування конкретного злочину. Наприклад, під час розслідування самовільного зайняття земельної ділянки й самовільного будівництва вагомим значенням набуває вміння суб'єкта доказування оперувати цими засобами та мати певні професійні навички. Саме такі можливості будуть визначати те, які тактичні засоби вибере слідчий для вирішення поставленого завдання, як він їх реалізує та який отримає результат [16, с. 204–205];

5) *за функціональною спрямованістю*, тобто за роллю та призначенням у процесі розслідуванні злочинів: а) пошукові; б) організаційні; в) профілактичні; г) пізнавальні;

д) забезпечувальні. Багатофункціональність тактичних засобів розслідування дає можливість суб'єктам органів досудового розслідування використовувати відповідні засоби різного спрямування, які викликані потребами практики, у тому числі й під час розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва. Логічне упорядкування тактичних засобів розслідування за функціональним спрямуванням оптимізує роботу слідчого. Така діяльність полягає в пошуку, збиранні, оцінюванні, перевірці та використанні доказової інформації з метою встановлення об'єктивної істини цього злочинного діяння шляхом вибору оптимальної лінії поведінки суб'єкта розслідування в конкретній ситуації, що склалася;

б) *за джерелом походження інформації*: а) процесуальні – слідчі (розшукові) дії (огляд, обшук, допит, експертиза) та негласні слідчі (розшукові) дії (зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж і з електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць чи інших володінь особи, спостереження за місцем, моніторинг банківських рахунків); б) непроцесуальні – оперативно-розшукові заходи (обстеження ділянок місцевості, опитування осіб, збирання відомостей); заходи забезпечення кримінального провадження (тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове вилучення майна, арешт майна, затримання особи); тактичний прийом, тактична комбінація, тактична операція, тактична рекомендація;

7) *за пріоритетністю застосування на практиці*: а) основні – чітко регламентовані кримінально-процесуальним законодавством, тобто система слідчих дій, а саме: слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, а також оперативно-розшукові заходи. Слідчі (розшукові) дії, які спрямовані на отримання інформації від людей або матеріальних об'єктів (огляд, обшук, допит, експертиза тощо); негласні слідчі (розшукові) дії (огляд і виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж і з електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць чи інших володінь особи, спостереження за місцем, моніторинг банківських рахунків); оперативно-розшукові заходи (обстеження ділянок місцевості, опитування, збирання відомостей); б) допоміжні – ґрунтуються на теоретичних засадах криміналістичної науки (тактичний прийом, тактична комбінація, тактична операція, тактична рекомендація);

8) *за характером поєднання складових частин*: а) одиничні – тактичний прийом (огляду місця події, допиту, обшуку); тактична рекомендація; б) комплексні – система тактичних прийомів (тактична комбінація); система слідчих (розшукових) або інших дій (тактична операція), тактика слідчої (оперативно-розшукової) дії;

9) *за етапністю розслідування*: а) тактичні засоби розслідування, які використовуються на початковому етапі, – тактична рекомендація, тактика слідчої (оперативно-розшукової) дії; б) на наступному етапі – система слідчих (розшукових) або інших дій (тактична операція), тактичні прийоми, системи тактичних прийомів (тактична комбінація), тактична рекомендація; в) тактичні засоби розслідування, які використовуються на етапі виявлення ознак.

На наш погляд, варто зауважити, що запропонована класифікація тактичних засобів розслідування є універсальною, відкритою, сприятиме оптимізації слідчої діяльності й підвищуватиме ефективність розслідування кримінальних проваджень. Криміналістична класифікація слугує засобом проник-

нення в сутність пізнаваних явищ і предметів [1, с. 182]. Отже, можемо підсумувати, що класифікація тактичних засобів розслідування є багатофункціональним, адаптованим під методику розслідування окремого виду злочину, логічно упорядкованим орієнтиром, який має не тільки вагоме теоретичне, а й практичне значення для діяльності суб'єктів доказування та органів досудового розслідування.

Висновки. Отже, досліджуючи тактичні засоби розслідування самовільного зайняття земельної ділянки й самовільного будівництва, потрібно розуміти, що це певні інструменти, якими користується слідчий у процесуальній діяльності. Тактичний інструментарій засобів має на меті слугувати спеціальним арсеналом для успішного вирішення завдань, що постають у ході розслідування цього злочину, сприяючи його оптимізації, оскільки розслідування цього злочину – процес, який потребує використання великої кількості ресурсів різного спрямування. Усе це зумовлює необхідності проведення подальших наукових розробок теоретико-методологічних проблем концепції тактичних засобів розслідування в криміналістиці, які мають важливе теоретичне й практичне значення, що, у свою чергу, позитивно вплине на зменшення рівня злочинних дій щодо самовільного зайняття земельної ділянки й самовільного будівництва.

Література:

- Белкин Р.С., Винберг А.И. Криминалистика. Общетеоретические проблемы. Москва : Юрид. лит., 1973. 264 с.
- Головин А.Ю. Криминалистическая систематика : монография. Москва : ЛексЭст, 2002. 306 с.
- Князьков А.С. Классификации тактических приемов как «проблемное поле» криминалистической тактики. *Вестник Томского государственного университета*. 2012. № 3 (5). С. 39–57.
- Когутч І.І. Криміналістика : курс лекцій. Київ : Атіка, 2008. 888 с.
- Кондаков Н.И. Логический словарь справочник. 2 изд., исправл. и доп. Москва : Наука, 1975. 720 с.
- Рева А. Функції слідчого у кримінальному провадженні: теоретико-правовий аналіз. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 139–146.
- Топчій В.В. Взаємодія органів досудового розслідування та оперативних підрозділів у складі слідчо-оперативних груп. *Юридичний вісник*. 2014. № 4 (33). С. 138–143.
- Шевчук В.М. Інноваційні напрямки розвитку криміналістики. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці* : матеріали Міжнародного «круглого столу» (м. Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків : Право, 2019. С. 142–147.
- Шевчук В.М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації : монографія. Харків : Вид. агенція «Апостіль», 2013. 440 с.
- Шепітько В.Ю. Інновації в криміналістиці як віддзеркалення розвитку науки. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці* : матеріали Міжнародного «круглого столу» (м. Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків : Право, 2019. С. 147–150.
- Шепітько В.Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Харків : Харків юридичний, 2007. 432 с.
- Шепітько В.Ю. Засоби криміналістичної тактики в діяльності органів досудового слідства (проблеми ефективності застосування). *Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинністю в Україні* : матеріали наук. конф. (м. Харків, 15 трав. 2008 р.). Харків : Право, 2008. С. 172–174.
- Шепітько В.Ю., Журавель В.А. Організаційно-тактичні засоби: поняття та значення. *Питання боротьби зі злочинністю*. Харків, 2009. Вип. 18. С. 185–192.

14. Юсупов В. Сучасні напрями розвитку криміналістики в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 3. С. 163–166.
15. Якушин С.Ю. Тактические решения следователя и средства их реализации при расследовании преступлений: исходные положения частной криминалистической теории. *Ученые записки казанского государственного университета. Серия «Гуманитарные науки»*. 2008. Т. 150. Кн. 5. С. 239–244.
16. Якушин С.Ю. Тактические задачи при расследовании преступлений: понятие и виды. *Ученые записки казанского государственного университета. Серия «Гуманитарные науки»*. 2010. Т. 152. Кн. 4. С. 204–213.
17. Shevchuk V. Methodology of criminalistics: discussions, tendencies, prospects. *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika. XV-asis tarptautinis kongresas, Rugsėjo 19–21, 2019. Kaunas, Lietuva, 2019. 1 tomas. P. 29–44*

Hryshko I. Unauthorized occupation of land and unauthorized construction: concepts and types of tactical means of investigation

Summary. The article is devoted to the research of the discussion problems of the concept of tactical means of investigation of unauthorized occupation of land and unauthorized construction, analyzes the types and grounds of classification of such means. It is substantiated that in order

to form a unified concept of “tactical means of investigation” the key role is played by the isolation of the essential features that reflect its content. It is suggested that the essential features of tactical means of investigation include the following: objectivity, purposefulness, subjectivity, demand and practice, determination.

It’s considered that the tactical means of investigation of such a crime is the optimal set of interrelated sole purpose of procedural and non-procedural actions (measures), tactical techniques, combinations, operations, recommendations, which are connected with determining the behavior of the subjects of investigation and solving tactical tasks which are aimed at improving the quality and efficiency of investigating and preventing such crimes.

The classification of tactical means of investigation, open for improvement in accordance with the needs of the practice and development of forensic science, on the following grounds: 1) by type of crime; 2) by content; 3) by tactical tasks; 4) by scope; 5) by functional orientation; 6) by source of origin of information; 7) by priority application in practice; 8) the nature of the components; 9) by the stage of investigation.

Key words: unauthorized occupation of land and unauthorized construction, tactical means of investigation, types of tactical means of investigation, signs of tactical means of investigation.